

רצידיביזם בישראל

מאפייני אסירים ומאסר והתמחות עבריינית

דרור ולק¹ ואליאב ברמן²

רצידיביזם הוא מדד מרכזי במערכות אכיפת החוק ובמחקר הקרימינולוגי, שכן הוא מאפשר לקובעי המדיניות לאמוד את התפתחותו של מערך הכליאה ולהעריך את האפקטיביות של תכניות השיקום. בקרב האסירים ששוחררו ב-2008 (6,724 אסירים), 41.3% חזרו למאסר בתוך חמש שנים. אחוז הרצידיביזם בקרב גברים גבוה מבקרב נשים, בקרב לא נשואים מבקרב נשואים, ובקרב צעירים מבקרב מבוגרים. אחוז הרצידיביזם בקרב אסירים שהשתחררו ממאסר מלא גבוה מבקרב אסירים שהשתחררו בשחרור מוקדם. אחוז הרצידיביזם הגבוה ביותר נמצא בקרב אסירים שנשפטו לתקופה שבין שנה לשלוש שנים. אחוזי הרצידיביזם הגבוהים ביותר נמצאו בקרב אסירים עם עבירות רכוש וסמים, והאחוזים הנמוכים ביותר - בקרב אסירים עם עבירות מרמה, כלפי חיי אדם ומין. הרצידיביזם המתמחה נמדד באמצעות השוואת הסיכון למאסר חוזר בגין עבירה מקטגוריה מוגדרת, והוא נמצא גבוה במיוחד בעבירות מין, רישוי ותעבורה ומרמה. ניתוח רב-משתני מלמד שהסיכוי של אסיר המשתחרר ממאסר שני ומעלה לחזור לכלא גבוה פי שניים וחצי מסיכוי של אסיר המשתחרר ממאסר ראשון. השפעה גדולה נמצאה גם להיותו של האסיר גבר, עבריין רכוש וצעיר מגיל 30 ששוחרר בתום נשיאת מאסר מלאה של תקופת המאסר. אחוז הרצידיביזם נותר יציב למדי בקרב אסירים שהשתחררו בשנים 2004-2008. על אף חשיבותו של מדד הרצידיביזם, יש לו מגבלות הנובעות מפרק הזמן הארוך יחסית של המדידה, חמש שנים, ומהיותו מדד לכישלון ולא להצלחה. כדי למדוד את השתלבותו של האסיר המשוחרר בקהילה, מומלץ לבחון מדדי תוצאה נוספים כגון יציבות משפחתית ותעסוקה.

¹ גני'מ דרור ולק, ראש מחלקת מחקר ואסטרטגיה במנהל תכנון, שירות בתי הסוהר. בעל תואר שלישי בפסיכולוגיה.
² ר"כ אליאב ברמן, קצין מחקר במחלקת מחקר ואסטרטגיה במנהל תכנון, שירות בתי הסוהר. בעל תואר שני בפסיכולוגיה.

מבוא

גם למוצא האתני השפעה על רצידיביזם. באוסטרליה נמצא שההסתברות למאסר חוזר של אבורגינים (קבוצת מיעוט ילידית) הייתה 0.76 לעומת הסתברות של 0.44 בקרב אוסטרלים שאינם אבורגינים (Broadhurst & Loh, 1995). בבתי סוהר מדינתיים (state prisons) כ-15 ממדינות ארצות הברית, נמצא שאחוז המאסרים והמעצרים החוזרים בקרב שחורים היה גבוה מבקרב אסירים לבנים והיחסים. בתוך שלוש שנים משחרורם חזרו למאסר (re-incarceration) 35.3% מההיחסנים, 35.8% מהלבנים ו-46.7% מהשחורים (Bureau of Justice Statistics, 2014b). ממצאים דומים התקבלו גם במחקרים אחרים (Gendreau et al., 1996; McGovern, 2009; Demuth, & Jacoby, 2009). עם זה לא נמצא בישראל הבדל בשיעור הרצידיביזם של אסירים משוחררים יהודים ושאינם יהודים (בן צבי וולק, 2011). מצב משפחתי נמצא במתאם גבוה עם רצידיביזם. במחקר על אסירים ישראלים (בן צבי וולק, 2011) נמצא שאסירים משוחררים נשואים היו בעלי סיכוי נמוך בהרבה לחזור לכלא (36.1%) מאשר אסירים שאינם נשואים (50.5%). במחקר אורך הראו סמפסון ועמיתיו (Sampson, Laub, & Wimer, 2006) כי הנישואין הפחיתו את הסיכוי לעבריינות ב-35% בממוצע. גם למשתנים הנוגעים לאופי המאסר יש השפעה על שיעור הרצידיביזם. למשל, מספר המאסרים וההרשעות הקודמים של האסיר המשוחרר הוכר כגורם חשוב בניבוי רצידיביזם (Payne, 2007; Schmidt & Witte, 1989). במחקרם של בן צבי וולק (2011) נמצא כי שיעור הרצידיביזם בקרב אסירים משוחררים שהיו להם ארבעה מאסרים קודמים או יותר עמד על 63.7%, לעומת 30.0% בקרב אסירים משוחררים ממאסר ראשון. מהמחקר של אולמר (Ulmer, 2001) עלה שמספר ההרשעות הקודמות הוא המשתנה המנבא החזק ביותר למעצר חוזר, וכי כל הרשעה קודמת מגדילה את הסיכוי לכך ב-32%. לסוג העבירה קשר לרצידיביזם. במחקר על 30 ממדינות ארצות הברית נמצא אחוז רצידיביזם גבוה בקרב עברייני רכוש וסמים, ואחוז נמוך יחסית בקרב עברייני אלימות ועבריינים שביצעו עבירות כלפי חיי

רצידיביזם הוא חזרה לפעילות עבריינית לאחר נשיאה בעונש. מדידתו נעשתה כלי מרכזי בכנינת יעילותן של מערכות אכיפת החוק והערכתן של תכניות שיקום (Maxfield & Babbie, 2008), ומחקרים שמשמשים בו ניצבים בלבית המחקר הקרימינולוגי.

במחקרים רבים נמצאו אחוזי רצידיביזם גבוהים יותר בקרב גברים מאשר בקרב נשים (Freeman & Sandler, 2008; Gendreau, Little, & Goggin, 1996; Langan & Levin, 2002; Pelissier, Camp, Gaes, Saylor, & Rhodes, 2003). במחקרם של בן צבי וולק (2011), שבחנו רצידיביזם בקרב אסירים ישראלים משוחררי 2004, נמצא כי אחוז החוזרים למאסר בקרב גברים עמד על 43.5% לעומת 34.8% בקרב נשים. מהמחקר של אולמר (Ulmer, 2001) עולה שהסיכוי שנשים ייעצרו שוב לאחר שחרורן הוא כמחצית מזה של גברים. בניחוח נתוני רצידיביזם של משוחררי 2005 כ-30 ממדינות ארצות הברית, עמד שיעור המעצרים החוזרים בתום חמש שנים על 77.6% לגברים ו-68.1% לנשים (Bureau of Justice Statistics, 2014a). לעומת זאת, במחקר שנדגמו בו גברים ונשים שעברו עבירות לא אלימות ונערכה ביניהם התאמה במשתנים מנבאי עבריינות, כגון היסטוריית מעצרים וניל, לא נמצאו הבדלים מובהקים בשיעורי הרצידיביזם (McCoy & Miller, 2013). גם במחקר אוסטרלי לא נמצאו הבדלים באחוז הרצידיביזם של גברים ונשים (Payne, 2007).

ספרות המחקר מלמדת שגם גיל הוא משתנה המשפיע על רצידיביזם (Gendreau et al., 1996; Langan & Levin, 2002). ככל שהגיל במאסר הראשון נמוך יותר, אחוז הרצידיביזם גבוה יותר. כך, בקרב אסירים ישראלים משוחררים שטרם מלאו להם 18 עמד שיעור הרצידיביזם על 70.5%, ואילו בקרב בני 65 ויותר עמד שיעורו על 21.6% (בן צבי וולק, 2011). כ-30 ממדינות ארצות הברית עמד שיעור המעצרים החוזרים בתום חמש שנים על 84.1% בקרב עבריינים שעדיין לא מלאו להם 25 לעומת 69.2% בקרב עבריינים בני 40 ויותר (Bureau of Justice Statistics, 2014a). ממצאים דומים עלו במחקרים שנעשו בקרב עבריינים אוסטרליים (Payne, 2007).

משפט (בסה"כ פחות מ-10% מהאסירים). בסך הכול כלל קובץ העבודה 75,341 אסירים, ומהם השתחררו בתקופה זו 66,862 אסירים. בשנת 2008 השתחררו 6,724 אסירים והממצאים שיוצגו נוגעים לאסירים אלו. בהמשך המאמר יוצגו נתונים משווים הנוגעים לאסירים ששוחררו בשנים 2004-2007. ממצאים משנים קודמות לא יוצגו, שכן לפני שנת 2004 לא הייתה מערכת המידע של שב"ס יציבה דיה ואיכות הנתונים אינה מניחה את הדעת.

לצורך המדידה נעשה שימוש במדד מאסרים חוזרים (ולא מעצרים), בדומה למחקרם של בן צבי וולק (2004) ולמחקרים במדינות רבות אחרות שהשתמשו בו (Fazel & Wolf, 2015). היתרונות של מדד זה הם הן הסימטריה שבין נקודת המוצא של המדידה (השחרור ממאסר) לנקודת המדידה החוזרת (החזרה למאסר), והן הביטחון בשימוש במונח רצידיביזם כמבטא חזרה לפשיעה לאחר שזו אושרה בפסק דין חלוט. פרק הזמן שנבחר למעקב הוא חמש שנים, והוא מאזן בין הצורך לזהות את רובם המכריע של העבריינים החוזרים לפשיעה לבין הרלוונטיות של המחקר למעצבי מדיניות. בנוסף, זהו פרק הזמן שנעשה בו שימוש במחקרים רבים ובמדינות כגון צרפת וניו-זילנד (Fazel & Wolf, 2015). רק לאחרונה עברה לשכת הסטטיסטיקה של מערכות האכיפה של ארצות הברית משימוש במדידה של שלוש שנים למדידה של חמש שנים, בנימוק שחלון הזמן הגדול יותר מקנה לקובעי המדיניות ולמוציאים אותה לפועל מידע נוסף וחשוב על האסירים המשוחררים (Bureau of Justice Statistics, 2014a). כיוון שכך השתמשנו במחקר הנוכחי בהגדרת הרצידיביזם הזו: אחוז רצידיביזם - מספר האסירים המשוחררים (במעמד של שפוטים) החוזרים למאסר כמעמד של שפוטים בתוך חמש שנים מהשחרור - מקרב סך האסירים המשוחררים (במעמד של שפוטים). לצורך החישוב נכללו גם אסירים משוחררים שחזרו למאסר שהומר בעבודות שירות. לא נכללו אסירים שהשתחררו מעבודות שירות וחזרו למאסר רגיל או למאסר שהומר בעבודות שירות.

אדם (Bureau of Justice Statistics, 2014a). במחקרם של בן צבי וולק (2004) נמצא דמוס דומה: רצידיביזם גבוה בקרב עברייני רכוש (57.4%) ועברייני סמים (50.0%) ורצידיביזם נמוך (פחות מ-20%) בקרב עברייני מין ועבריינים שביצעו עבירות כלפי חיי אדם. גם באוסטרליה נמצאו עבירות הרכוש קשורות לשיעורי רצידיביזם גבוהים יחסית (Payne, 2007).

האם עבריינים נוטים להתמקד ולהתמחות בסוג עבירה מסוים (היפותזת ההתמחות) או שמא הם נוטים לבצע עבירות על פי זמינותן (היפותזת ההכללה)? להבחנה זו חשיבות רבה בהכנה של דפוסי עבריינות, ומכאן פיתוח דרכים להתמודד עמם. חשוב להבין אם עבריינות נובעת מגורם יחיד של אנטי-סוציאליות המביא לידי פעילות בתחומים מגוונים של עבירות (Gottfredson & Hirschi, 1990), או שמא היא נובעת מכמה מנגנונים המביאים לידי פעילות בתחום עבירות מסוים (לדוגמה, Blumstein, Cohen, & Farrington, 1988). סטנדר ועמיתיו (Stander, Farrington, Hill, & Altman, 1989) הראו שבד בבד עם מעברים בין סוגי עבירות יש התמחות בולטת במיוחד בעבירות מין ומרמה. במאמר זה יוצגו נתוני הרצידיביזם של אסירים ששוחררו ב-2008. הנתונים הם לחמש שנות המעקב מהשחרור, והיינו עד סוף 2013. במאמר יוצגו אחוזי הרצידיביזם לפי משתנים משלושה סוגים: מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של האסירים, מאפייני המאסר ומאפייני העבירה. כמו כן תוצג מגמת הרצידיביזם בשנים 2004-2008.

שיטה בסיס הנתונים

ממאגר הנתונים המרכזי של שב"ס - מערכת "צוהר" - נשלפו נתונים על כל האסירים השפוטים תושבי ישראל ששהו במתקני שב"ס בשנים 2004-2013. בקובץ הושארו רק אסירים שהשתחררו מהכלא מהסיבות האלה: (1) שחרור בתום מאסר מלא; (2) שחרור מנהלי; (3) כל סוגי השחרור המוקדם; (4) אסירים שלא צוינה סיבת שחרורם. בקובץ לא נכללו אסירים ששוחררו בכין סיבות אחרות, כגון מוות, מחלה וצו בית

בקרב יהודים ומוסלמים דומה למדי. קבוצות הדת האחרות קטנות מאוד.

ככל שמספר המאסרים הקודמים גבוה יותר, כך עולה אחוז הרצידיביזם. אחוז הרצידיביזם גבוה יותר בקרב אסירים ששוחררו בתום נשיאת מאסרם במלואו מאשר בקרב אסירים ששוחררו בשחרור מוקדם. פער זה מתקבל על הדעת, שכן ועדת השחרורים, בכואה להחליט על שחרור מוקדם, מתחשבת בתהליכי השיקום והטיפול שעבר האסיר בעת שהותו בכלא ובסיכוי שלו להשתלב בקהילה. אחוז הרצידיביזם הגבוה ביותר נמצא אצל אסירים שנאסרו לתקופות שבין שישה חודשים לשלוש שנים. במאסרים קצרים יותר ובמאסרים ארוכים יותר אחוז הרצידיביזם נמוך יותר.

רצידיביזם לפי עבירות

רצידיביזם לפי קטגוריית עבירה

בלוח 2 מוצג אחוז הרצידיביזם לפי קטגוריות העבירה שבנין האסיר נושא את מאסרו³. העבירות סווגו לקטגוריות לפי המיון המקובל בשב"ס ובמשטרת ישראל. לכל עבריין נקבעה קטגוריית עבירה אחת, ובמקרים של מאסר בגין יותר מעבירה אחת (44.5%

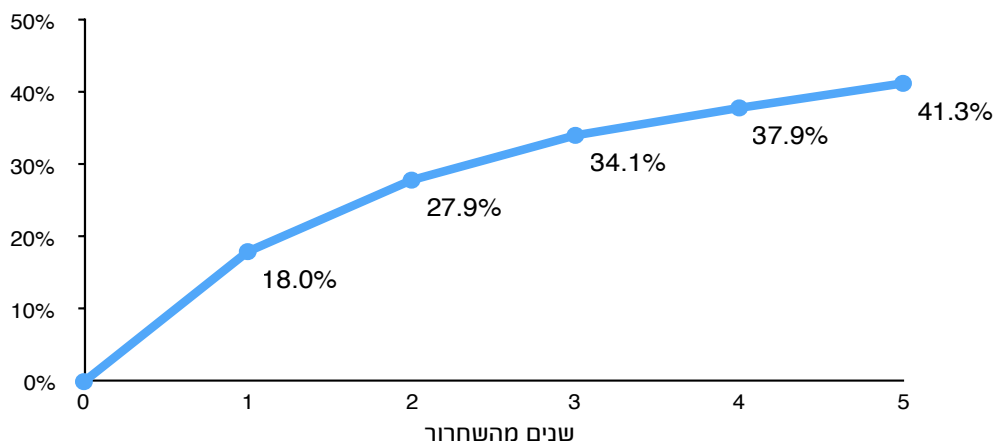
ממצאים

בתרשים 1 מודגם אחוז הרצידיביזם בקרב האסירים משוחררי 2008 במהלך חמש שנים משחרורם. אחוז הרצידיביזם בתוך חמש שנים מהשחרור - 41.3%. כפי שאפשר לראות בתרשים 1, קצב החזרה בשנה הראשונה הוא הגבוה ביותר (43.6% מכלל אחוז הרצידיביזם), ואחר כך הולך ופוחת: 24.0%, 15.0%, 9.2% ו-8.2% מכלל אחוז הרצידיביזם בשנים השנייה, השלישית, הרביעית והחמישית מהשחרור, בהתאמה.

רצידיביזם לפי משתנים סוציו-דמוגרפיים

בלוח 1 מוצג אחוז הרצידיביזם לפי משתנים סוציו-דמוגרפיים ומאפייני מאסר של האסירים המשוחררים. אחוז הרצידיביזם בקרב גברים כמעט כפול מאשר בקרב נשים. בולט לעין אחוז הרצידיביזם הגבוה מאוד בקרב צעירים עד גיל 18. ככלל, ככל שהאסירים צעירים יותר, אחוז הרצידיביזם גבוה יותר, וככל שהם מבוגרים יותר, אחוז הרצידיביזם פוחת. אחוז הרצידיביזם בקרב אסירים נשואים נמוך מבקרב אסירים רווקים, גרושים או אלמנים. אחוז הרצידיביזם

תרשים 1: אחוז הרצידיביזם בקרב אסירים שהשתחררו ב-2008 (N=6,724)

³ סיווג העבירות בחוק העונשין לפי קטגוריות עבירה, ראו בנספח במאמרם של בן צבי וולק (2011).

לוח 1: רצידיביזם לפי מאפיינים סוציו-דמוגרפיים ומאפייני מאסר בקרב משוחררי 2008 (N=6,724)*

מאפיין	קטגוריות	מס'	%	אחוז רצידיביזם
כלל המדגם	מספר האסירים	6,724	100.0	41.3
	גברים	6,575	97.8	41.7
גיל	נשים	149	2.2	24.2
	עד 18	148	2.2	75.0
	18-29	2,635	39.2	47.1
	30-39	1,834	27.3	39.4
	40-49	1,352	20.1	37.6
	50-59	606	9.0	28.9
מצב משפחתי	60+	149	2.2	11.4
	נשוי	2,193	34.8	34.2
	רווק	3,016	47.9	49.7
	גרוש	1,056	16.7	44.7
	אלמן	37	0.6	48.6
דת	יהודי	4,045	60.3	40.6
	מוסלמי	2,365	35.3	42.3
	נוצרי	196	2.9	49.5
	דרוזי	72	1.1	37.5
	ללא שיוך דתי	31	0.4	22.9
	אופן השחרור	שחרור בתום מאסר מלא	4,567	67.9
שחרור מוקדם		2,157	32.1	29.0
אורך המאסר		עד שישה חודשים	2,310	34.4
	יותר משישה חודשים עד שנה	1,857	27.6	43.3
	יותר משנה עד 3 שנים	2,073	30.8	47.5
	יותר מ-3 שנים עד 5 שנים	301	4.5	34.2
	יותר מ-5 שנים	183	2.7	25.1
מספר מאסרים קודמים	1	2,368	35.2	23.4
	2	1,545	23.0	38.8
	3	902	13.4	48.9
	4 או יותר	1,909	28.4	62.0

* במאפיינים מצב משפחתי ודת חסרים נתונים למקצת האסירים.

לוח 2: רצידיביזם של משוחררי 2008 לפי קטגוריית עבירה *(N=6,724)

קטגוריית עבירה	מספר האסירים	אחוז האסירים	אחוז רצידיביזם
אלימות	1,750	26.0	37.5
רכוש	1,387	20.6	58.0
סמים	1,295	19.3	47.1
סדר ציבורי	454	6.8	41.9
רישוי ותעבורה	451	6.7	39.2
מין	299	4.4	19.4
שוד	258	3.8	39.5
מרמה	173	2.6	17.9
ביטחון המדינה	135	2.0	31.9
כלפי חיי אדם	127	1.9	18.9
עבירות אזרחיות	120	1.8	29.2
ביטול שחרור על-תנאי	106	1.6	54.7
שאר העבירות	169	2.5	29.0
סה"כ	6,724	100.0	41.3

* בעבור 44.5% מהאסירים שהורשעו בגין יותר מעבירה אחת, נקבעה קטגוריית העבירה לפי העבירה שעונש המאסר הנקוב בחוק בנינה הוא הגבוה יותר.

עבירות אלימות. הקטגוריה "עבירות אזרחיות" (כגון אי תשלום קנס וכפיית תשלום מזונות) אינה מוצגת בשל היעדר היבט כלילי, והקטגוריות "ביטול שחרור על-תנאי" ו"שאר העבירות" אינן מוצגות מאחר שהן מייצגות כליל עבירות ששכיחותן נמוכה ביותר. קטגוריות העבירות בעלות האחוז הגבוה ביותר של אסירים שחזרו לכלא בשל עבירה מאותה קטגוריה הן רכוש, סמים ואלימות - עבירות שנמצאו בשכיחות גבוהה אצל האסירים (ראו לוח 2). נראה שדרך הצגתה של סוגיית ההתמחות בעבירה באמצעות התפלגויות כשוטות עשויה להטעות, שכן היא מושפעת מאוד מהשכיחות הבסיסית של קטגוריית העבירה. כדי לשפר את ההבנה במנגנונים הקרימינוגניים שבבסיס הרצידיביזם המתמחה, יש לנטרל שכיחות בסיסית זו. בלוח 4 מוצג הסיכון היחסי של אסיר משוחרר לחזור למאסר בגין עבירה באותה קטגוריה.

האסירים) נקבעה קטגוריית העבירה לפי העבירה שעונש המאסר הנקוב בחוק בנינה הוא הגבוה יותר. גישה זו מקובלת בספרות (למשל Stander et al., 1989). אחוזי הרצידיביזם גבוהים יחסית בקרב אסירים עם קטגוריות של רכוש וסמים ונמוכים יחסית בקרב אסירים עם קטגוריות של עבירות מרמה⁴, עבירות כלפי חיי אדם ועבירות מין.

התמחות עבריינית

בלוח 3 מוצגת מטריצה של אחוז החוזרים למאסר בגין עבירה מקטגוריה לפי קטגוריית העבירה במאסר המוצא. בעמודה הימנית מופיעה קטגוריית העבירה של מאסר המוצא ובשורה העליונה מופיעה קטגוריית העבירה של המאסר החוזר. לדוגמה, מקרב האסירים ששוחררו ב-2008 והורשעו בגין עבירת אלימות (1,750 אסירים), 16.6% חזרו למאסר בתוך חמש שנים בגין

⁴ בשל הדמיון במהות העבירה ומיעוט העבריינים, צירפנו לקטגוריית עבירות המרמה את קטגוריית העבירות הכלכליות.

לוח 3: אחוז האסירים המשוחררים החוזרים למאסר בגין עבירה מקטגוריה, לפי קטגוריית העבירה במאסר המוצא (N=6,724)

כלפי חיי אדם	ביטחון המדינה	מרמה	שוד	מין	רישוי ותעבורה	סדר ציבורי	סמים	רכוש	אלימות	קטגוריית העבירה במאסר החוזר	קטגוריית העבירה המוצא
										אלימות	אלימות
0.3%	0.9%	0.1%	1.1%	0.7%	1.3%	2.7%	4.5%	7.0%	16.6%	אלימות	אלימות
0.4%	1.1%	0.4%	2.2%	0.4%	1.4%	4.0%	7.6%	29.1%	8.3%	רכוש	רכוש
0.3%	1.0%	0.0%	1.0%	0.4%	1.6%	2.4%	21.5%	8.9%	6.9%	סמים	סמים
0.2%	1.1%	0.9%	1.3%	0.0%	2.6%	5.9%	6.2%	10.8%	11.2%	סדר ציבורי	סדר ציבורי
0.4%	1.8%	0.4%	0.7%	0.0%	15.7%	2.2%	4.7%	6.0%	5.5%	רישוי ותעבורה	רישוי ותעבורה
0.3%	0.3%	0.0%	1.0%	4.0%	1.3%	2.0%	1.0%	4.7%	4.0%	מין	מין
0.0%	0.8%	0.0%	3.9%	0.0%	2.7%	0.8%	5.4%	14.3%	6.2%	שוד	שוד
1.7%	0.0%	2.3%	0.6%	1.2%	2.3%	0.0%	0.0%	3.5%	3.5%	מרמה	מרמה
0.7%	3.7%	0.0%	0.7%	0.0%	1.5%	2.2%	5.9%	5.9%	6.7%	ביטחון המדינה	ביטחון המדינה
0.0%	1.6%	0.0%	2.4%	0.0%	2.4%	1.6%	1.6%	3.9%	2.4%	כלפי חיי אדם	כלפי חיי אדם

לוח 4: סיכוי למאסר חוזר בגין עבירה בקטגוריה מוגדרת: השוואה בין אסירים עם עבירה באותה קטגוריה במאסר המוצא לבין אסירים ללא עבירה באותה קטגוריה במאסר המוצא (N=6,724)

סיכון יחסי ^o	בקרב אסירים ללא קטגוריית העבירה במאסר המוצא	בקרב אסירים עם קטגוריית העבירה במאסר המוצא	קטגוריית העבירה במאסר החוזר
2.3	7.1%	16.6%	אלימות
3.7	7.9%	29.1%	רכוש
4.2	5.1%	21.5%	סמים
2.3	2.6%	5.9%	סדר ציבורי
9.2	1.7%	15.7%	רישוי ותעבורה
10.0	0.4%	4.0%	מין
3.0	1.3%	3.9%	שוד
7.7	0.3%	2.3%	מרמה
3.7	1.0%	3.7%	ביטחון המדינה
0.0	0.4%	0.0%	כלפי חיי אדם

^o הסיכון היחסי חושב כך: (אחוז האסירים עם קטגוריית העבירה במאסר החוזר מתוך האסירים עם אותה קטגוריית עבירה במאסר המוצא) / (אחוז האסירים עם קטגוריית העבירה במאסר החוזר מתוך האסירים ללא אותה קטגוריית עבירה במאסר המוצא).

המוצא. היחס בין שני ערכים אלו, 2.3, מייצג את הסיכון היחסי למאסר חוזר בגין עבירת אלימות. את חשיבותו של מדד הסיכון היחסי אפשר להדגים באמצעות עבירות המין: הרצידיביזם בקרב עברייני המין הוא מהנמוכים בקטגוריות העבירות (19.4%), ואילו הסיכון היחסי הוא הגבוה ביותר בקטגוריות העבירה (10.0). כלומר אף שהסיכון של עבריון מין לחזור למאסר הוא נמוך, הסיכון של עבריון מין שחזר למאסר לחזור בגין עבירת מין גדול מאוד לעומת אסיר שאינו עבריון מין. ההתמחות בולטת גם בקטגוריות רישוי ותעבורה ומרמה, והיא נמוכה יחסית בעבירות אלימות וסדר ציבורי.

לוח 4 מוצג היחס בין סיכוייהם של אסירים עם עבירה באותה קטגוריה במאסר המוצא (שממנו השתחררו ב-2008) לבין סיכוייהם של אסירים ללא עבירה בקטגוריה זו במאסר המוצא - לחזור למאסר בגין עבירה מאותה הקטגוריה. כך מנוטרלת השכיחות הבסיסית של קטגוריית העבירה ומתאפשר אפיון "נקי" של הרצידיביזם המתמחה. ככל שהיחס גדול יותר, כך גדל הסיכון של האסיר לשוב לאותה קטגוריית עבירה וגדלה ההתמחות בה. לדוגמה, 16.6% מן האסירים עם עבירת אלימות במאסר המוצא שבו למאסר בגין עבירת אלימות, לעומת 7.1% מהאסירים ללא עבירת אלימות במאסר

לוח 5: יחס הסיכויים (Odds Ratio) של אסיר להיות רצידיביסט לפי מאפייני רקע, עבירה ומאסר

Odds Ratio	Odds Ratio	Odds Ratio		מאפיין
***2.10	***2.48	***2.32		משתיים דמוגרפיים
***1.37	***1.52	***1.72	גבר (לעומת אישה)	
1.12	**1.17	**1.19	לא נשוי (לעומת נשוי)	
***1.81	***1.38	***1.45	לא יהודי (לעומת יהודי)	
			צעירים מ-30 (לעומת שאר קבוצות הגיל)	קטגוריית עבירה
***1.78	***2.00	-	רכוש	
***1.30	***1.36	-	סמים	
***1.26	***1.30	-	סדר ציבורי	
***1.46	***1.41	-	רישוי ותעבורה	
0.96	0.97	-	אלימות	
0.96	0.85	-	שוד	
0.82	***0.69	-	ביטחון המדינה	
0.86	**0.66	-	מרמה	
***0.55	***0.46	-	מין	
0.70	***0.38	-	כלפי חיי אדם	
***1.96	-	-	שחרור בתום מאסר מלא (לעומת שחרור מוקדם)	מאפייני מאסר
***2.53	-	-	מאסר שני ומעלה (לעומת מאסר ראשון)	
*1.16	-	-	מאסר של שישה חודשים עד 3 שנים (לעומת מאסרים קצרים יותר וארוכים יותר)	

* p<0.05

** p<0.01

*** p<0.001

פרופילים של אסירים רצידיביסטים

בניתוח זה הכנסנו למשוואת הרגרסיה את המאפיינים המשפיעים ביותר שמצאנו בניתוחים עד כה. כדי לפשט את ההסבר, קיבצנו כל מאפיין לשתי קטגוריות בלבד, וקו החיתוך נקבע לפי המגמה שנצפתה בניתוח השכיחות. למשל, את המשתנה גיל הפכנו למשתנה דיכוטומי - "צעיר" (מתחת לגיל 30) ו"לא צעיר" - משום שבניתוח השכיחות (לוח 1) אנו

עד כה הצגנו את משמעותם של מאפיינים מגוונים - של האסיר, של המאסר ושל העבירות שבגינן הוא הגיע למאסר - על אחוז הרצידיביזם. כדי לבחון את המשמעות המצטברת והמשולבת של המאפיינים, השתמשנו בניתוח רגרסיה לוגיסטית המוצג בלוח 5.

לוח 6: אחוז הרצידיביזם לפי משתנים סוציו-דמוגרפיים ומאפייני מאסר בשנים 2004-2008

משתנה	קטגוריות	2004	2005	2006	2007	2008
מספר האסירים רצידיביזם כלי		5,935	6,643	6,713	6,581	6,724
		42.3	41.9	41.5	41.6	41.3
מגדר	גברים	42.4	42.1	41.7	41.7	41.7
	נשים	35.4	33.3	31.3	36.6	24.2
גיל	עד 29	47.6	48.4	47.1	47.2	48.6
	עד 49	41.2	40.3	40.3	40.4	38.8
	50+	23.9	22.3	24.5	22.6	25.7
מצב משפחתי	נשוי	34.3	33.5	35.4	34.4	34.2
	רווק	49.3	50.5	48.1	49.5	49.7
	נרוש	49.6	48.3	47.0	45.8	44.7
דת	אלמן	51.3	55.8	44.4	39.6	48.6
	יהודי	42.2	41.9	41.2	40.9	40.6
	מוסלמי	42.4	42.2	42.4	42.5	42.3
אופן השחרור	נוצרי	48.7	45.8	44.6	47.9	49.5
	דרוזי	32.4	39.3	30.0	47.9	37.5
	אחר	32.7	23.5	31.7	21.6	22.9
אורך המאסר	שחרור בתום מאסר מלא	47.3	46.4	46.6	47.0	47.1
	שחרור מוקדם	31.6	32.9	31.1	31.6	27.8
	שחרור מוקדם על ידי נציב	35.3	35.1	31.4	29.8	35.7
מספר מאסרים קודמים	עד שישה חודשים	38.2	34.4	35.9	36.8	36.3
	שישה חודשים עד 5 שנים	46.0	48.1	45.8	45.0	44.8
	5 שנים ומעלה	33.9	38.3	30.2	33.1	25.0
	1	28.4	28.1	26.2	26.7	23.4
	2	45.0	46.2	41.0	41.0	38.8
	3	50.0	54.0	54.3	51.8	48.9
	4 או יותר	63.3	61.9	63.4	62.2	62.0

ירידה גדולה באחוז הרצידיביזם. עדיין אי אפשר לקבוע אם מדובר בממצא חד-פעמי או בשינוי מגמה, בעיקר לנוכח המספרים הקטנים של הנשים המשוחררות. מגמה של ירידה קלה אפשר לזהות באחוז הרצידיביזם של האסירים הגרושים (מ-49.6% ל-44.7%). כן אפשר להבחין בירידה מתמדת באחוז הרצידיביזם של אסירים עם מאסר קודם אחד או שניים.

דיון

למדד הרצידיביזם שימושים מגוונים בתכנון מערכות אכיפת החוק. שימוש במדד זה מאפשר לקובעי המדיניות לאמוד את היקף מערך הכליאה בשנים הבאות ולהיערך לכך בהיבטים של תשתית ותכנון כוח אדם. כך למשל הדגים כרמל (2012) שנידול או קיטון של אחוז אחד במדד הרצידיביזם לאורך חמש שנים, משמעו תוספת או גריעה של כ-400 מקומות כליאה. כמו כן מדידת הרצידיביזם מאפשרת להעריך את האפקטיביות של תכניות התקון. משנת 2012 מחלקת מחקר ואסטרטגיה של ש"ס עורכת מחקר חמש-שנתי משותף עם המכון לקרימינולוגיה באוניברסיטה העברית והמכללה האקדמית אשקלון. המחקר בוחן את האפקטיביות והיעילות הכלכלית של תכניות התקון המרכזיות בש"ס, ואחד ממדדי התוצאה המרכזיים שנבחן הוא הרצידיביזם. כך נמצא שהשתתפות בתכנית השכלה להשלמת 12 שנות לימוד הפחיתה את הרצידיביזם ב-40.9% (חסייסי, וייסבורד, שהם, חביב, אביב, אלישע וזמיר, 2014), והשתתפות בתכנית שיקום קבוצתי הפחיתה את הרצידיביזם ב-23.5% (וייסבורד, חסייסי, שהם, אביב, אלישע וחביב, 2014). כמו כן ניתוח רצידיביזם לפי משתנים מגוונים מאפשר לאתר קבוצות הנתונות בסיכון לרצידיביזם גבוה, כגון צעירים ועברייני רכוש, ולהתאים להן דרכים להתמודד עם סיכון החזרה לעבריינות.

רצידיביזם בישראל ובעולם

אחוז הרצידיביזם בקרב משוחררי 2008 הוא 41.3%. בתוך שלוש שנים מהשחרור חזרו לכלא 34.1% מהאסירים,

מזהים בנקודת זמן זו תחילת מגמה של ירידה באחוז הרצידיביזם. ניתוח הרגרסיה בוצע בשלושה צעדים ההולמים את ההצטרפות הכרונוולוגית של המשתנים: תחילה מאפיינים סוציו-דמוגרפיים, לאחר מכן מאפייני עבירה, ולבסוף מאפיינים הקשורים למאסר.

בעמודה השמאלית שכלוח 5 מופיעים הערכים של הרגרסיה המלאה עם מאפייני האסיר, העבירה והמאסר, ומהם בולטים הממצאים האלה: הסיכוי של אסיר המשתחרר ממאסר שני ומעלה לחזור לכלא בתוך חמש שנים גבוה פי שניים וחצי מסיכויו של אסיר המשתחרר ממאסר ראשון. הסיכוי לחזור למאסר גבוה יותר אצל גברים (לעומת נשים), צעירים בני פחות מ-30 (לעומת מבוגרים יותר) ואסירים שהשתחררו בתום נשיאה מלאה של תקופת המאסר (לעומת משוחררים בשחרור מוקדם). בכל אחד ממאפיינים אלה מדובר בסיכוי כפול או קרוב לכפול. בנוסף, הסיכוי של עברייני רכוש (לעומת עבריינים בקטגוריות עבירה אחרות) לחזור למאסר גבוה פי 1.8, והסיכוי של עברייני מין (לעומת עבריינים בקטגוריות עבירה אחרות) נמוך פי 1.8. למשתנים נוספים יש השפעה מובהקת סטטיסטית, אך תרומתם ליחס הסיכויים קטן יחסית.

כדי להמחיש את ניתוח הרגרסיה חישבנו את סיכוי החזרה למאסר אצל אסירים עם מאפיינים מגוונים. כך למשל, אסיר משוחרר רווק שגילו פחות מ-30, שעבר עבירות רכוש וסמים ושוחר ממאסר שני לאחר תקופת מאסר מלאה, סיכויו לחזור למאסר בתוך חמש שנים מהשחרור הוא 79%. לעומתו הסיכוי של אסיר עם אותם מאפיינים אך ללא עבירת רכוש או סמים לחזור למאסר הוא רק 60%, והסיכוי של אסיר עם המאפיינים של האסיר הראשון, אך זה לו המאסר הראשון והוא שוחרר שחרור מוקדם, הוא רק 40%.

רצידיביזם בשנים 2004-2008

כלוח 6 מוצגים אחוזי הרצידיביזם לפי מאפיינים סוציו-דמוגרפיים ומאפייני מאסר לאורך השנים. באופן כללי אפשר להתרשם מיציבות ברובם המכריע של המאפיינים. עם זה חלה בשנת 2008 בקרב הנשים

הקטנה במערכת הכליאה הישראלית מאפשרת תנודתיות מקוהורטה לקוהורטה, שאינה בהכרח משקפת מגמה. עם זה כדאי לתת את הדעת להבדלים מגדריים בגורמי הסיכון שמאחורי משתנה המגדר. כך מצא בנדה (Benda, 2005) במחקרו על תכנית boot camp, כי גורמים הקשורים לרצידיביזם בקרב גברים שונים מהגורמים בקרב נשים. למשל, רצידיביזם בקרב נשים קשור לגורמים נפשיים - כגון התעללות בילדות, דיכאון וחרדה ומחשבות אובדניות - יותר מבקרב גברים, ובקרב גברים רצידיביזם קשור לגורמים מצביים או מוחצנים - כגון קשרים עם עבריינים, נשיאת נשק ורגשות תוקפניים - יותר מבקרב נשים. **גיל:** אחוז הרצידיביזם בקרב צעירים עד גיל 18 גבוה ביותר, והוא נשאר גבוה יחסית עד סוף שנות העשרים של האסיר המשוחרר. אז הוא הולך ויורד עם הגיל. ייתכן, כפי שלאוב (Laub, 2006) מצוין במסגרת חקר "מסלולי חיים" בקרימינולוגיה (life-course criminology), שפעילות עבריינית בגיל ההתבגרות היא נורמטיבית במידת-מה, והתייחסות לעבריינות בגיל זה כאל סטייה עלולה דווקא לגרום לקיבועה ולהחמרתה. באופן דומה מכחינה מופיט (Moffitt, 1993) בין שני דפוסים עבריינות של נערים. האחד הוא עבריינות מוגבלת-התבגרות (adolescence-limited), שפעילותה נובעת מפער הבשלות (maturity gap) שבין הבגרות הפיזית לאיסור החברתי להתנהג כמבוגרים והיא ניזונה מהעידוד של קבוצת השווים. הדפוס השני הוא של קבוצת העבריינים המתמידים (life-course-persistent), הצפויה לנהל אורח חיים עברייני כל החיים. לצד זה, הרצידיביזם הנמוך שנצפה בקרב האסירים שהשתחררו בגיל מבוגר עשוי להיות קשור לעייפות פיזית ומנטלית, המקדימה להופיע בקרב אנשים שניהלו אורח חיים עברייני ומתקשים להתמיד בו (Thornton, 2006).

מצב משפחתי: אחוז הרצידיביזם בקרב אסירים משוחררים שאינם נשואים גבוה כמידה ניכרת מהאחוז בקרב נשואים. פער זה עולה בקנה אחד עם הספרות שמציגה את הנישואים כאחד מאירועי החיים בעלי המשמעות הרבה ביותר הגורמים להימנעות מפשיעה

ובתוך שנתיים - 27.9%. ההשוואה למדינות אחרות בעולם מתבקשת, אך מתגלה כבעייתית. מדינות משתמשות בתקופות מעקב ובשיטות שונות זו מזו למדידת רצידיביזם, עד כי ההשוואה נעשית חסרת תוקף, כפי שמסכמים פיזל וולף (Fazel & Wolf, 2015). עם זה כדי לקבל אומדן כלשהו באשר למקומה של ישראל בהשוואה למדינות אחרות, נציג כמה נתונים. במחקר שבחן רצידיביזם של משוחררי 2005 ב-30 מדינות בארצות הברית נמצא, כי 49.7% שבו למאסר בתוך שלוש שנים מהשחרור ו-55.1% נאסרו בתוך חמש שנים מהשחרור (Bureau of Justice Statistics, 2014a). במדינת פנסילבניה שבארצות הברית אחוז החזרה לכלא של משוחררי 2006 היה 46.0% בתוך שלוש שנים ו-52.8% בתוך חמש שנים (Pennsylvania Department of Corrections, 2013). הרצידיביזם בתוך חמש שנים 46%, ובניו-זילנד - 52%. בגרמניה אחוז החוזרים למאסר בתוך שלוש שנים היה 35% (Fazel & Wolf, 2015). במדינות סקנדינביה אחוזי השבים למאסר בתוך שנתיים מהשחרור הם אלה: 29%, 36%, 27%, 20% ו-43% - בדנמרק, כפינלנד, באיסלנד, בנורבגיה ובשוודיה, בהתאמה (Kristoffersen, 2013). באירלנד 45.1% מהאסירים שבים למאסר בתוך שלוש שנים מהשחרור (O'Donnell, 2008). באוסטרליה אחוז החזרה למאסר הוא 38% בתוך שנתיים מהשחרור (Payne, 2007). מסיכום הנתונים בעולם, ובהירות המתחייבת מההבדלים באופן המדידה בכל מדינה ומדינה, נראה שאחוז הרצידיביזם בישראל נמוך בהשוואה לכמה ממדינות המערב.

רצידיביזם לפי מאפיינים סוציו-דמוגרפיים

מגדר: אחוז הרצידיביזם בקרב הגברים נמצא כמעט כפול מבקרב הנשים. פער זה אף גדול מממצאי מחקרים אחרים שמהם עלו הבדלי מגדר בשיעור הרצידיביזם (בן צבי וולק, 2011; Freeman & Sandler, 2008; Gendreau et al., 1996; Langan & Levin, 2003; Pelissier et al., 2002). נראה שאוכלוסיית הנשים

ישירה לסוגיה זו, ונדרש מחקר נוסף כדי להסביר את התופעה הייחודית.

רצידיביזם לפי מאפייני מאסר ועבירות

מועדות: ההבדל ברצידיביזם בין אסירים שהשתחררו ממאסרם הראשון לבין אסירים ששוחררו מהמאסר הרביעי ואילך דרמטי ביותר. משתנה זה זכה למשקל הרב ביותר בניתוח הרב-משתני שהצגנו, ובספרות זכה להכרה בהיותו גורם חשוב בניבוי רצידיביזם (למשל Schmidt & Witte, 1989; Ulmer, 2001). מועדות האסיר היא שיקול מרכזי בקביעת עמדתן ופעולתן של רשויות האכיפה כלפי שיקום האסיר. למשל, מהנתונים המצויים בידינו עולה שאחוז המשתחררים בשחרור מוקדם ב-2013 היה 65.0% בקרב האסירים שזה להם מאסרם הראשון, אך 22.9% בלבד בקרב האסירים שזה להם המאסר הרביעי לפחות. שחרור מוקדם מחייב השתתפות בתכנית שיקום של הרשות לשיקום האסיר. לפיכך סיכויי השיקום של הרצידיביסט, הנמוכים ממילא, קטנים עוד יותר בשל היעדר מסגרת תומכת בקהילה. בכך נוצר למעשה מעגל קסמים, שבו העבריינות החוזרת מקטינה מאוד את הסיכוי של הרצידיביסט להיות לקוח של רשויות השיקום בקהילה, וחזרתו למאסר היא כמעט בלתי נמנעת.

התמחות בקטגוריית עבירה: ממצאי המחקר מלמדים על התמחות בולטת בעבירות מין, מרמה ורישוי ותעבורה, בדומה לממצאים שהתקבלו אצל סטנדר ועמיתיו (Stander et al., 1989). הדמיון בממצאים נשמר, אף שבמחקר שלנו מיון העבירות קפדני יותר: עשרה סוגים לעומת שישה סוגים בלבד במחקר של סטנדר ועמיתיו. בסקירה מקיפה של מחקרים רבים בתחום עבירות המין, הסביר לוסיה (Lussier, 2005) כי הממצאים המורכבים שבספרות אינם בהכרח סותרים אלא משלימים זה את זה, וכי עצם הדבר שעבריינים אינם מגבילים את עצמם לעבירות מקטגוריה מסוימת אינו שולל את התמחותם. ביטוי אחר למורכבות זו הוא ממצא של המחקר הנוכחי, המלמד שמצד אחד הרצידיביזם של עבריינים עם עבירות מין נמוך יחסית

(desistance). הסברים אחדים ניתנו להשפעה המיטיבה של הנישואים על הימנעות מפשיעה. ראשית, נישואים יוצרים מערכת של פיקוח חברתי ושל היקשרות חברתית (social bonding) (Hirschi, 1969) הניכרת במערכת של תלות של חובות, תמיכה וריסון (Sampson & Laub, 1993). מערכת ערכים זו מיתרגמת לסדרה ארוכה של פעולות שגרה במסגרת המשפחה, וביתר שאת - עם הצטרפותם של ילדים למשפחה. פעולות אלה מצמצמות ביותר את הזמינות למפגשים חברתיים מחוץ למשפחה, מפגשים שלעיתים קרובות משמשים תשתית לפעילות עבריינית (Warr, 1998). יש שתולים את הפשיעה הפחותה בקרב הנישואים כפיקוח חברתי ישיר המופעל על ידי בת הזוג. זו משמשת מפקח לא-פורמלי על סדר היום של הגבר, וכך מונעת ממנו התנהגות לא רצויה כגון שתייה לילית עם חברים (Waite & Gallagher, 2000). עם זה עבריינים לא תמיד מייחסים לזוגיות השפעה על החדילה מן הפשע, ותפקיד הפיקוח של בת הזוג אף עשוי לעורר אצלם מורת רוח, ולשיטתם אף לסכן את החדילה מפשיעה (חיימוב אילי, 2014). שלא כשאר המאפיינים הסוציו-דמוגרפיים, הסטטיים מטבעם, המצב המשפחתי של האסיר נתון לשינויים, ולכן פעולות חינוך וטיפול של ארגון הכליאה עשויות להשפיע הן על שימור וטיפול של התא המשפחתי של האסירים הנישואים, הן על מתן כלים לפיתוח קשר זוגי בריא לאחר השחרור לאסירים שאינם נישואים.

דת: לא נמצאו הבדלים באחוזי הרצידיביזם בקרב הקבוצות הגדולות - יהודים ומוסלמים. ממצא זה שונה מהממצאים הנוגעים לקבוצות אתניות במקומות אחרים בעולם, המלמדים על שיעורי רצידיביזם נמוכים של קבוצת הרוב לעומת קבוצת המיעוט (Broadhurst & Loh, 1995; Gendreau et al., 1996; McGovern et al., 2009). התמיהה מתעצמת לנוכח מחקרים בישראל המלמדים על אכיפה מפלה או בוררנית כלפי המיעוט הערבי (לדוגמה Gazal-Ayal & Sulitzeanu-Kenan, 2010), ולמרות ההבדלים בשיעור הכליאה בקרב יהודים ומוסלמים (110 לעומת 390 אסירים, בהתאמה, 100,000-100,000 תושבים). בספרות לא נמצאה התייחסות

אחרות מלמדת שגם בהן אחוזי הרצידיביזם נשארים יציבים למדי לאורך שנים. השוואת אחוזי הרצידיביזם של משוחררי 1999 לאלה של משוחררי 2004 בכל מדינות ארצות הברית מלמדת על יציבות: 45.4% לעומת 43.3% לאחר שלוש שנים מהשחרור (Pew Trusts, 2011). כפנסילבניה שבארצות הברית אחוז החזרה למאסר בתוך שלוש שנים מהשחרור בשנת 1990 היה 41.6%, וב-2008 - 43.0% (Pennsylvania Department of Corrections, 2013). אמנם ב-1994 הגיע אחוז הרצידיביזם לרמה של 50.5%, אך ייתכן שהעלייה נבעה מהמדיניות של חוק "שלוש הפסילות" (three strikes and you're out) וחוק הטיפול בפשיעה חמורה (Violent Crime Control and Law Enforcement Act), שנחקקו במדינות רבות בארצות הברית באמצע שנות התשעים של המאה ה-20. נראה שרק שינוי רדיקלי במדיניות או בחקיקה עשוי להביא לשינוי של ממש באחוז הרצידיביזם הכללי.

מגבלות מדד הרצידיביזם

על אף המרכזיות של מדד הרצידיביזם במחקר ובמדיניות, ממצאי מחקר זה - המעידים על יציבות במדד הרצידיביזם לאורך שנים - רומזים על היותו בלתי יעיל בתיאור תמורות כלליות, ולא בכדי. בחמש שנות המעקב חשוף האסיר המשוחרר לכמות עצומה של גורמים משפיעים, עד שאי אפשר לייחס את החזרה למאסר לשינוי כללי של מדיניות, אלא אם כן הוא דרמטי. עם זה כאשר מדובר בהערכת תכניות שיקום ספציפיות, בעיקר אלה המביאות את האסיר המשוחרר לידי קשר בעל משמעות עם גורמי השיקום בקהילה, ובאוקלוסיות מובחנות של אסירים (כגון אסירים צעירים), נראה שיש חשיבות רבה למדד זה. אף שיש מדינות שנעשה בהן שימוש בתקופות קצרות יותר, מקובל למדוד רצידיביזם בתוך חמש שנים. השימוש בתקופה של חמש שנים הולם את עקומת הרצידיביזם המתמתנת מאוד החל בשנה השישית לשחרור. ניתוח הרצידיביזם של משוחררי 2004 מלמד על תוספת של כ-2% בשנה השישית וכחות מ-0.5% בשנה העשירית. אולם גם תקופה

לעבירות אחרות, אך בקרב עברייני המין החוזרים למאסר יש שיעור גבוה של אלו שחזרו בנין עבירות מין. ניתוח של שאלת ההתמחות העבריינית לא היה שלם באמצעות ניתוח של שני מופעים של העבריון במערכת הכליאה, כפי שנעשה במחקרנו. כדי להגיע להבנה מעמיקה של ההתמחות, יש לנתח את הקריירה של העבריון לאורך החיים בגישות של קרימינולוגיה התפתחותית (ראו למשל LeBlanc & Loeber, 1998) ושל ניתוח קריירה עבריינית (לסקירה נרחבת ראו Piquero, Farrington, & Blumstein, 2003).

במחקר זה בדקנו את השפעתם של גורמים סטטיים - בין שהם סוציו-דמוגרפיים ובין שהם נוגעים להיסטוריית העבירות והמאסרים - על רצידיביזם. עם זה קשה היה להגיע להבנה מלאה של תופעת החזרה לפשיעה ללא בחינתם של גורמים דינמיים שנמצאו בעלי השפעה לא כחותה (Gendreau et al., 1996; Jones, Brown, & Zamble, 2010). יתרה מזו, לעצם הדבר שגורמים אלה ניתנים לשינוי, יש כמוכן חשיבות מיוחדת בפיתוח תכניות שיקום. כך למשל נגישות מוגבלת למשאבים כלכליים, קשרים מצומצמים עם המשפחה, שימוש לאורך זמן בסמים ומידע מועט באשר לשירותי רווחה ובריאות הנפש, נמצאו כחסמים לשיקום מוצלח (Payne, 2007). ג'נדרו וחבריו (Gendreau, et al., 1996) ערכו ניתוח-על של 131 מחקרים, ומצאו שקונפליקטים בין-אישיים (כגון סכסוכים משפחתיים וקונפליקטים עם אחרים משמעותיים) והישגים חברתיים (כגון השכלה, היסטוריה תעסוקתית והכנסה) ניבאו רצידיביזם מעט טוב יותר ממשנתנים סטטיים. גם לעמדות ולתפיסות של העבריון יש השלכות על שיעורי הרצידיביזם. ביץ' ועמיתיו (Beech, Friendship, Erikson, & Hanson, 2002) מצאו, כי אפשר להבחין בין עברייני מין עם "סטייה גבוהה" ומועדות גבוהה לבין עברייני מין עם "סטייה נמוכה" ומועדות נמוכה באמצעות מדדים דינמיים של יכולות חברתיות ותפיסות קוגניטיביות.

רצידיביזם לאורך שנים

בשנים 2004-2008 נשמר אחוז הרצידיביזם יציב, עם מגמת ירידה קלה מאוד. בדקה של נתונים ממדינות

מקורות

- בן צבי, קי וולק, ד' (2011). רצידיביזם של אסירים פליליים משוחררי 2004 בישראל. *צוהר לכית הסוהר*, 14, 10-28.
- וייסבורד, ד', חסיסי, ב', שהם, א', אביב, ג', אלישע, א' וחביב, ג' (2014). *מחקר הערכת תכניות תקון בשביים: הערכת התכנית שיקום קבוצתי*. רמלה: שירות בתי הסוהר חיימוב אילי, ר' (2014). *זוגיות בונה: תהליכי זוגיות כמניעים וכמשמרים חדילה מן הפשע* (עבודה לשם קבלת תואר דוקטור). אוניברסיטת בר-אילן, רמת גן.
- חסיסי, ב', וייסבורד, ד', שהם, א', חביב, ג', אלישע, א' וזמיר, ר' (2014). *מחקר הערכת תכניות תקון בשביים: הערכת תכניות השכלה*. רמלה: שירות בתי הסוהר, רמל ת' (2012). *היערכות למדיניות כלכלית בשביים: דיון מנכ"ל המשדד לבטי"פ*. מסמך פנימי.
- Beech, A., Friendship, C., Erikson, M., & Hanson, K. (2002). The relationship between static and dynamic risk factors and reconviction in a sample of U.K. child abusers. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 14(2), 155-167.
- Benda, B. B. (2005). Gender differences in life-course theory of recidivism: A survival analysis. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 49, 325-342.
- Blumstein, A., Cohen, J., & Farrington, D. P. (1988). Criminal career research: It's value for criminology. *Criminology*, 26(1), 1-35.
- Broadhurst, R., & Loh, N. (1995). Re-arrest probabilities for the 1984-1993 apprehended Western Australian population: A survival analysis. *Journal of Quantitative Criminology*, 11(3), 289-313.
- Bureau of Justice Statistics (2014a). *Recidivism of prisoners released in 30 states in 2005: Patterns from 2005 to 2010*. NCJ 244205. Retrieved from <http://www.bjs.gov/content/pub/pdf/rprts05p0510.pdf>
- Bureau of Justice Statistics (2014b). Data retrieved with data analysis tool on September 17, 2014, from <http://www.bjs.gov/index.cfm?ty=datool&url=/recidivism/index.cfm>
- Fazel, S., & Wolf, A. (June 18, 2015). *A Systematic review of criminal recidivism rates worldwide: Current difficulties and recommendations for best practice*. doi: 10.1371/journal.pone.0130390

של חמש שנים עשויה להיות ארוכה מדי בעבור קובעי מדיניות הנדרשים לקבל החלטות ולבחון אותן בתוך שנים ספורות. מחלקת מחקר ואסטרטגיה בשב"ס שוקדת על פיתוח מודל שייאפשר חיזוי רצידיביזם של חמש השנים כבר בתום כשנתיים מהשחרור. לשם כך אנו משתמשים במודל של מאלץ (Maltz, 1984) המבוסס על התפלגות מעריכית חלקית (incomplete exponential distribution), החוזה את ההסתברות לחזרה למאסר על פי ההסתברות הרצידיביזם ועל פי קצב החזרה למאסר.

בעיה מהותית במדידת רצידיביזם נעוצה בכך שהוא בוחן כישלון ולא הצלחה (Maltz, 1984). כדי להשלים את תמונת ההשתלבות של האסיר בקהילה, חיוני להשתמש גם במדדים חיוביים. במחקר המשותף עם המכון לקרימינולוגיה באוניברסיטה העברית והמכללה האקדמית אשקלון, אנו עתידים לבחון את האפקטיביות של תכניות השיקום באמצעות מדדי תוצאה מגוונים, ובהם מדדי תוצאה חיוביים. באמצעות מיוזג קבצים של גופי ממשלה (משרד הפנים, משרד הרווחה והשירותים החברתיים ורשות המסים) ייבחנו היציבות המשפחתית של האסירים המשוחררים, הזדקקותם לשירותי רווחה, היקף התעסוקה שלהם ושכרם מעבודה.

לסיכום, במאמר זה נותח מדד הרצידיביזם על פי מאפיינים מגוונים של האסירים. מדד זה אינו יכול לשמש ביטוי בלעדי ליעילות מערכת אכיפת החוק ולהבנת תופעת החדילה מפשיעה. נראה שכוחו רב במיוחד באומדן התפתחותו של מערך הכליאה, במדידת אפקטיביות של תכניות שיקום ובאפיון קבוצות אסירים הנתונות בסיכון לעבריינות חוזרת.

- Maxfield, M. G., & Babbie, E. (2008). *Research methods for criminal justice and criminology* (5th ed.). Belmont, CA: Thomson.
- McCoy, L. A., & Miller, H. A. (2013). Comparing gender across risk and recidivism in nonviolent offenders. *Women & Criminal Justice, 23*(2), 143-162.
- McGovern, V., Demuth, S., & Jacoby, J. E. (2009). Racial and ethnic recidivism risks: A comparison of postincarceration rearrest, reconviction, and reincarceration among white, black, and hispanic releasees. *The Prison Journal, 89*(3), 309-327.
- Moffitt, T. E. (1993). Life-course-persistent and 'adolescence-limited' antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review, 100*, 674-701.
- O'Donnell, I., Baumer, E. P., & Hughes, N. (2008). Recidivism in the Republic of Ireland. *Criminology and Criminal Justice, 8*(2), 123-146.
- Payne, J. (2007). *Recidivism in Australia: Findings and future research*. Canberra, Australia: Australian Institute of Criminology (research and public policy series no. 80).
- Pelissier, B. M. M., Camp, S. D., Gaes, G. G., Saylor, W. G., & Rhodes, W. (2003). Gender differences in outcomes from prison-based residential treatment. *Journal of Substance Abuse Treatment, 24*(2), 149-160.
- Pennsylvania Department of Corrections (2013). *Recidivism report 2013*. Retrieved from <http://www.cor.pa.gov/Administration/Statistics/Documents/Reports/2013%20PA%20DOC%20Recidivism%20Report.pdf>
- Pew Trusts (2011). *State of recidivism: The revolving door of America's prisons*. Washington, D.C.. Retrieved from <http://www.pewtrusts.org/en/research-and-analysis/reports/2011/04/12/state-of-recidivism-the-revolving-door-of-americas-prisons>
- Piquero, A. R., Farrington, D. P., & Blumstein, A. (2003). The criminal career paradigm. In M. Tonry (Ed.), *Crime and justice: A review of research* (pp. 359-506). Chicago: University of Chicago Press.
- Sampson, R. J., & Laub, J. H. (1993). *Crime in the making: Pathways and turning points through life*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Freeman, N. J., & Sandler, J. C. (2008). Female and male sex offenders: A comparison of recidivism patterns and risk factors. *Journal of Interpersonal Violence, 23*, 1394-1413.
- Gazal-Ayal, O., & Sulitzeanu-Kenan, R. (2010). Let my people go: Ethnic in-group bias in judicial decisions: Evidence from a randomized natural experiment. *Journal of Empirical Legal Studies, 7*, 403-428.
- Gendreau, P., Little, T., & Goggin, C. (1996). A meta-analysis of the predictors of adult offender recidivism: What works! *Criminology, 34*(4), 575-608.
- Gottfredson, M., & Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California Press.
- Jones, N. J., Brown, S. H., & Zamble, E. (2010). Predicting criminal recidivism in adult male offenders: Researcher versus parole officer assessment of dynamic risk. *Criminal Justice and Behavior, 37*, 860-882.
- Kristoffersen, R. (2013). Relapse study in the correctional services of the Nordic countries: Key results and perspectives. *EuroVista, 2*(3), 168-176.
- Langan, P. A., & Levin, D. J. (2002). *Recidivism of prisoners released in 1994*. Washington, D.C.: U.S. Department of Justice. Retrieved from <http://bjs.ojp.usdoj.gov/content/pub/pdf/rpr94.pdf>
- Laub, J. H. (2006). Edwin H. Sutherland and the Michael-Adler report: Searching for the soul of criminology seventy years later. *Criminology, 44*(2), 235-257.
- LeBlanc, M., & Loeber, R. (1998). Developmental criminology updated. *Crime and Justice: A Review of Research, 23*, 115-198.
- Lussier, P. (2005). The criminal activity of sexual offenders in adulthood: Revisiting the specialization debate. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment, 17*, 296-292.
- Maltz, M. D. ([1984] 2001). *Recidivism*. Originally published by Academic Press, Orlando, Florida. Retrieved from <http://www.uic.edu/depts/lib/forr/pdf/crimjust/recidivism.pdf>

Sampson, R. J., Laub, J. H., & Wimer, C. (2006). Does marriage reduce crime? A counterfactual approach to within-individual causal effects. *Criminology*, 44(3), 465-508.

Schmidt, P., & Witte, A. (1989). Predicting criminal recidivism using split-population survival time models. *Journal of Econometrics*, 40, 141-159.

Stander, J., Farrington, D. P., Hill, G., & Altman, P. M. E. (1989). Markov chain analysis and specialization in criminal careers. *British Journal of Criminology*, 29, 317-335.

Thornton, D. (2006). Age and sexual recidivism: A variable connection. *Sexual Abuse*, 18,123-135.

Ulmer, J. (2001). Intermediate sanctions: A comparative analysis of the probability and severity of recidivism. *Sociological Inquiry*, 71(2), 164-193.

Waite, L. J., & Gallagher. M. (2000). *The case for marriage: Why married people are happier, healthier, and better off financially*. New York: Doubleday.

Warr, M. (1998). Life-course transitions and desistance from crime. *Criminology*, 36(2), 183-216.